

Voorwoord

Geschiedenis is van oudsher niet louter een discipline die zich bezighoudt met waarheidsvinding en kennisvergaring. Geschiedschrijving wordt veeleer aangewend voor het ordenen, structureren en categoriseren van het verleden door het scheppen van een historisch beeld. Zoals in een kunstobject niet-esthetische elementen doorgaans worden vermeden, zo wordt ook in het historische beeld dikwijls getracht het een en ander te retoucheren.

Deze neiging tot historisch retoucheren blijkt vooral groot op de gebieden van de geschiedschrijving die direct raken aan persoonlijke of collectieve herinnering. Verschillende technieken worden toegepast om dit effect te verwezenlijken. Onwelgevallige personen of groepen, alsook hun handelingen, worden 'gecontextualiseerd'. Aan schokkende zaken wordt soms geheel voorbijgegaan. Sterker nog, vanaf het allereerste begin van de geschiedschrijving tot in onze eigen tijd zijn voorbeelden bekend van pogingen om alle herinnering aan de activiteiten van bepaalde personen uit te wissen. Hierbij valt te denken aan voorbeelden uiteenlopend van het verwijderen van inscripties over farao Achnaton in de veertiende eeuw voor onze jaartelling tot aan de beruchte foto's uit de periode van het stalinisme in de Sovjetunie, waarop in ongenade gevallen functionarissen uit de nabijheid van de dictator zijn weggehaald. En het is natuurlijk slechts mogelijk om voorbeelden te noemen die uiteindelijk door geschiedvorsers zijn ontmaskerd.

Dit honderdzeventigste nummer van Groniek is genoemd naar een 'geinstitutionaliseerde' vorm van dergelijke historische praktijken, in een hoogontwikkelde samenlevingen waarvan de herinnering één van de belangrijkste steunpilaren was. In het klassieke Rome was de nagedachtenis aan de voorouders en hun roemruchte daden dermate belangrijk, dat zij door middel van maskers bij allerlei plechtigheden door hun nakomelingen present werden gemaakt. Het is dan ook niet verbazingwekkend, dat de zwaarste straf die een Romeins burger ten deel kon vallen de verwijdering uit de herinnering was en uitsluiting uit de nagedachtenis. Aan dit fenomeen van *damnatio memoriae*, letterlijk een verdoemenis van de herinnering, is de naam van dit themanummer ontleend. Echter, de insteek van de artikelen bestrijkt een breder scala van conflicten tussen geschiedschrijving en herinnering.

In het eerste artikel beschouwt Jan Willem Drijvers de betekenis en de verschijningsvormen van *damnatio memoriae* in de Romeinse samenleving. Na deze behandeling van het fenomeen in strikte zin, behandelt Douwe

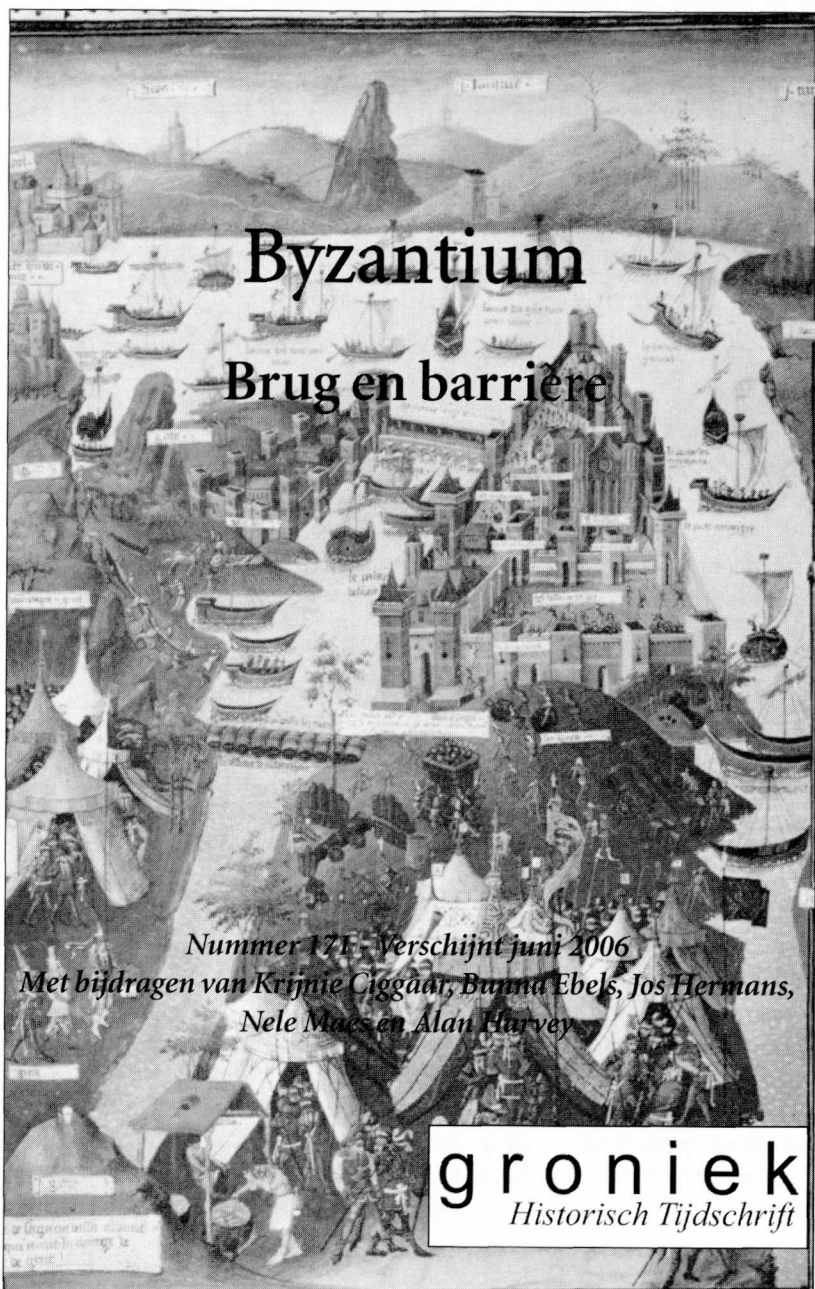
Draaisma de verhouding tussen geschiedenis en herinnering vanuit een heel ander, individueel perspectief. Hij beschrijft de grote consternatie van de Hongaar Péter Esterházy, die een roman over zijn familie had geschreven, om er later achter te komen dat zijn vader, een van de belangrijkste personages in dit werk, informant was bij de communistische inlichtingendienst. Om een herziene versie van zijn werk te kunnen schrijven, was het voor hem noodzakelijk om de geïdealiseerde herinneringen over zijn vader achter zich te laten. Het artikel illustreert de rol en de meerwaarde van persoonlijke herinnering in de geschiedschrijving.

De casus die Hugo Brandt Corstius en Selli Altunterim in het derde artikel behandelen is van een geheel andere dimensie. Zij beschrijven de Armeense genocide in het Ottomaanse Rijk, een gebeurtenis waarmee velen tot op de dag van vandaag niet in het reine kunnen komen. Het recente proces tegen de Turkse schrijver Orhan Pamuk is een van de talrijke pogingen om deze episode in de Turkse geschiedenis in nevelen te hullen.

Antoon de Baets gaat vervolgens in op een interessante nieuwe ontwikkeling die het mogelijk maakt om personen die zich vergripen aan de nagedachtenis van hun militaire of politieke tegenstanders, te berechten. Het Internationaal Strafhof kent thans namelijk een wetsbepaling die het aantasten van de waardigheid van dode personen strafbaar stelt. In zijn bijdrage geeft de auteur een overzicht van dergelijke misdrijven die, vooral in het recente verleden, tegen overledenen zijn begaan en draagt hij een werkbaar alternatief aan voor de huidige wijze van het Strafhof. In het artikel wordt duidelijk dat *damnatio memoriae* tot op de dag van vandaag voorkomt en dat historici een morele verplichting hebben om deze praktijk te bestrijden. Frank Ankersmit sluit het themagedeelte af met enige filosofische bespiegelingen over *damnatio memoriae* in relatie tot de actualiteit.

Het supplement vangt aan met een Hoog van de Toren van Tomek Katzur, die in de geest van de Spaanse denker Ortega y Gasset pleit voor een beter, historisch, besef van de complexiteit van de maatschappij. In de rubriek 'Persoonlijkheden' beschrijft Bas de Jong het leven van de Nederlandse componist Alphons Diepenbrock en zijn politieke engagement aan het begin van de twintigste eeuw. In 'Memoires van onze tijd' blikt Jan Herman Brinks tenslotte terug op de tegenwerking die hij tijdens zijn academische loopbaan ondervond na zijn terugkeer uit de Duitse Democratische Republiek.

De redactie is de heer De Baets zeer erkentelijk voor zijn talrijke waardevolle suggesties. Zonder zijn goede adviezen was dit themanummer niet tot stand gekomen.

Byzantium

Brug en barrière

Nummer 171 - Verschijnt juni 2006

*Met bijdragen van Krijnie Ciggaar, Buma Ebels, Jos Hermans,
Nele Maes en Alan Harvey*

groniek
Historisch Tijdschrift